

TIMSS, PISA, AGMA VA TALIS XALQARO BAHOLASH DASTURLARINING TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDAGI ROLI

Ro`ziboyeva Ma`mura Abdunabiyevna

Texnologiya, menejment va kommunikatsiya

Instuti Pedagogika va psixologiya

kafedra p.f.f.h(PhD) dotsent

74mamuraxon@gmail.com

Xoliqulova Husnora Xusanboy qizi

Toshkent texnologiya, menejment va kommunikatsiya

Instuti Boshlang`ich ta`lim yo`nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqaro miqyosda ta'lim sifatini baholashga qaratilgan TIMSS, PISA, AGMA va TALIS dasturlarining mazmun-mohiyati, maqsadi hamda ta'lim tizimini rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Mazkur tadqiqotlar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini xalqaro mezonlar asosida baholash, ta'lim siyosatini takomillashtirish va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada ushbu dasturlarning o'zaro farqli va umumiy jihatlari yoritilib, ularning O'zbekiston ta'lim tizimi uchun dolzarbligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: xalqaro baholash, ta'lim sifati, kompetensiya, TIMSS, PISA, AGMA, TALIS, pedagogik faoliyat.

Kirish: Bugungi globallashtirish sharoitida ta'lim sifatini xalqaro mezonlar asosida baholash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xalqaro baholash dasturlari mamlakatlarning ta'lim tizimini qiyosiy tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarini aniqlash hamda ta'lim siyosatini takomillashtirish imkonini beradi. Shu jihatdan TIMSS, PISA, AGMA va TALIS dasturlari alohida ahamiyatga ega.

Asosiy qism:

TIMSS dasturi: TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) — matematika va tabiiy fanlar bo'yicha o'quvchilarning bilim darajasini baholovchi xalqaro tadqiqotdir. Ushbu dastur IEA tomonidan tashkil etiladi hamda har 4 yilda bir marotaba o'tkaziladi.

TIMSS asosan 4- va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilimni aniqlaydi. Tadqiqot o'quvchilarning faktik bilimlari bilan bir qatorda, mantiqiy fikrlash va masalalarni yechish ko'nikmalarini ham baholaydi.

TIMSS natijalari davlatlarga o'quv dasturlarini takomillashtirish va metodik yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish imkonini beradi.

PISA dasturi: PISA (Programme for International Student Assessment) — 15 yoshli o‘quvchilarning bilim va hayotiy kompetensiyalarini baholovchi xalqaro dastur bo‘lib, OECD tomonidan amalga oshiriladi.

PISA o‘quvchilarning o‘qish savodxonligi, matematik savodxonlik va tabiiy fanlar bo‘yicha bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo‘llay olish darajasini aniqlaydi. Dastur har 3 yilda bir marotaba o‘tkaziladi.

PISA boshqa baholash dasturlaridan farqli ravishda faktik bilimdan ko‘ra kompetensiyaga asoslangan yondashuvni ustuvor deb biladi. Shu bois, u ta‘lim tizimining samaradorligini aniqlashda muhim indikator hisoblanadi.

AGMA dasturi: AGMA — o‘quvchilarning zamonaviy bilim va ko‘nikmalarini aniqlashga qaratilgan xalqaro baholash dasturlaridan biri sifatida e‘tirof etiladi. Mazkur dastur o‘quvchilarning global kompetensiyalari, tanqidiy fikrlash va innovatsion yondashuvlarini baholashga yo‘naltirilgan.

AGMA dasturi ta‘lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash samaradorligini aniqlashga xizmat qiladi.

TALIS dasturi: TALIS (Teaching and Learning International Survey) — o‘qituvchilar va maktab rahbarlarining ish sharoiti hamda pedagogik faoliyatini o‘rganishga qaratilgan xalqaro tadqiqotdir. Ushbu dastur ham OECD tomonidan tashkil etiladi.

TALIS bevosita o‘quvchilarni emas, balki o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, malaka oshirish jarayoni va ta‘lim muhiti sifatini tahlil qiladi. Natijalar ta‘lim boshqaruvi va pedagog kadrlar siyosatini takomillashtirishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Dasturlar o‘rtasidagi o‘xshash va farqli jihatlar

Dastur	Yo‘nalishi	Qamrov	O‘tkazilish davriyligi
TIMSS	Matematika va tabiiy fanlar	4 va 8-sinf	4 yilda 1 marta
PISA	Hayotiy kompetensiyalar	15 yoshli o‘quvchilar	3 yilda 1 marta
AGMA	Zamonaviy global ko‘nikmalar	Turli yosh toifalari	Davriy
TALIS	O‘qituvchilar faoliyati	O‘qituvchilar va rahbarlar	5 yilda 1 marta

Xalqaro baholash dasturlarining metodologik xususiyatlari

Xalqaro baholash dasturlari zamonaviy psixometrik yondashuvlar asosida ishlab chiqiladi. Xususan, TIMSS va PISA tadqiqotlarida Item Response Theory (IRT)

modeli qo'llaniladi. Ushbu model test topshiriqlarining murakkablik darajasi va o'quvchilarning individual qobiliyatini aniqlash imkonini beradi.

Shuningdek, baholash jarayonida kontekstual so'rovnomalar ham o'tkaziladi. Bu orqali o'quvchilarning ijtimoiy-iqtisodiy holati, maktab infratuzilmasi, o'qituvchilarning malaka darajasi kabi omillar o'rganiladi. Natijada faqat test ballari emas, balki ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi tashqi omillar ham tahlil qilinadi.

Ta'lim siyosatini shakllantirishdagi roli

OECD tomonidan amalga oshiriladigan PISA va TALIS natijalari ko'plab davlatlarda ta'lim islohotlari uchun asos bo'lib xizmat qilgan. Masalan:

- o'quv dasturlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida qayta ishlab chiqish;
- STEAM ta'limini rivojlantirish;
- o'qituvchilar malakasini oshirish tizimini takomillashtirish;
- maktab boshqaruvi samaradorligini kuchaytirish.

TIMSS natijalari esa matematika va tabiiy fanlar bo'yicha o'quv dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirish zaruratini ko'rsatadi.

Xalqaro baholash va kompetensiyaviy ta'lim modeli

Zamonaviy ta'lim modeli bilimdan ko'ra kompetensiyani ustuvor deb hisoblaydi. Ayniqsa, PISA quyidagi kompetensiyalarni baholaydi:

- muammoni hal qilish qobiliyati;
- tanqidiy fikrlash;
- axborotni tahlil qilish;
- real hayotiy vaziyatlarda qaror qabul qilish.

AGMA esa global fikrlash, raqamli savodxonlik va innovatsion tafakkurni baholashga yo'naltirilgan. Bu esa XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

O'zbekiston ta'lim tizimi uchun amaliy tavsiyalar

Xalqaro baholash dasturlarida muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. O'quv dasturlarini xalqaro baholash mezonlariga moslashtirish.
2. O'qituvchilarni xalqaro test formatlari bilan tanishtirish.
3. Diagnostik va formatif baholash tizimini kuchaytirish.
4. Raqamli ta'lim resurslarini keng joriy etish.
5. O'quvchilarda mustaqil fikrlash va tahliliy ko'nikmalarni rivojlantirish.

Shuningdek, TALIS natijalari asosida pedagog kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy-nazariy xulosa kengaytmasi

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalqaro baholash dasturlari nafaqat reyting aniqlash vositasi, balki strategik rivojlanish mexanizmi hisoblanadi. Ular:

- ta'lim tizimining samaradorligini kompleks baholaydi;
- global tajribalarni o'rganish imkonini beradi;
- milliy ta'lim standartlarini takomillashtirishga xizmat qiladi;
- inson kapitalini rivojlantirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Demak, TIMSS, PISA, AGMA va TALIS dasturlarida faol ishtirok etish O'zbekiston ta'lim tizimining xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillaridan biridir.

Xulosa: TIMSS, PISA, AGMA va TALIS xalqaro baholash dasturlari ta'lim sifatini aniqlash va rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ular orqali mamlakatlar o'z ta'lim tizimini xalqaro mezonlar asosida tahlil qilib, strategik islohotlar amalga oshirishi mumkin. Ayniqsa, O'zbekiston ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida ushbu dasturlarda faol ishtirok etish va natijalarni chuqur tahlil qilish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Xalqaro baholash natijalari ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning raqobatbardoshligini ta'minlash hamda pedagogik jarayonni takomillashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (APA 7-uslubida)

1. IEA. (2023). TIMSS 2023 assessment framework. International Association for the Evaluation of Educational Achievement.
2. OECD. (2023). PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education. OECD Publishing.
3. OECD. (2019). TALIS 2018 results (Volume I): Teachers and school leaders as lifelong learners. OECD Publishing.
4. Mullis, I. V. S., & Martin, M. O. (2020). TIMSS 2019 international results in mathematics and science. TIMSS & PIRLS International Study Center.
5. Schleicher, A. (2019). PISA 2018: Insights and interpretations. OECD Publishing.
6. UNESCO. (2022). Global education monitoring report. UNESCO Publishing.